

Kernkwaliteiten in de les

*Praktijkgericht onderzoek naar de toepassing van
kernkwaliteiten in de les*

Frank Drielsma

Juni 2011

Inhoud

	pagina
Voorwoord	2
1. Inleiding: Doelstelling en vraagstelling	4
2. Theoretische kader van kernkwaliteiten	5
2.1 Definitie Ofman	5
2.2 Definitie Korthagen	6
2.3 Psychologische basisbehoeften	7
2.4 Kernkwaliteiten toepassen in de les	8
3. Onderzoeksopzet	10
4. Onderzoek in de klas	11
4.1. Leerling opdracht	11
4.1.1. Resultaten	11
4.1.2. Feedback	11
4.1.3. Conclusies	12
4.2. Leraren interviews	12
4.2.1. Resultaten	13
4.2.2. Conclusies	13
5. Conclusies	15
6. Discussie en aanbevelingen	16
7. Literatuurlijst	17
Bijlagen:	
A. Interview opdrachten	18
B. Evaluatie interview opdracht	22
C. Citaten uit interview opdracht	23
D. Interview docenten	24

Voorwoord

In mijn vorige “leven” heb ik gedurende 15 jaar in verschillende management en personeel & organisatie advies functies gewerkt. In deze rollen heb ik met kernkwaliteiten gewerkt en erdoor *geraakt*.

Ik geeft een voorbeeld. Tijdens mijn werk als Personeel & Organisatie adviseur in het bedrijfsleven had ik regelmatig coachingsgesprekken met managers en medewerkers. Op een dag had ik een gesprek met een zeer gemotiveerde technische projectleider. Hij zat zich erg op te winden over de feedback van zijn baas. Hij was boos dat hij te horen kreeg dat hij teveel kon doordraven en anderen te weinig ruimte bood om te reageren. Dit vond hij onterecht, omdat hij wel veel commerciële deals tot een goed einde bracht. Juist door deze eigenschappen.

Hij kon de kritiek geen plek geven.

Samen met hem ben ik naar zijn kernkwaliteiten gaan zoeken. Dit deed ik in samenspraak met hem. We zijn uitgegaan van zijn valkuil: doordrammen. Dit is een teveel van iets: lef genoemd. Het tegenovergestelde van doordrammen was geduld. En zijn allergie was passiviteit. Geholpen door mij kwam hij zelf op deze woorden. De volgende dag kwam hij enthousiast naar mij toe. Hij had er met zijn baas over gesproken en uitgelegd hoe hij tot het inzicht was gekomen dat hij meer geduld moest hebben in de samenwerking met anderen. Vervolgens hebben zij hierover verder gesproken en dit met concreet wenselijk gedrag uitgewerkt.

Het feit dat hij zo enthousiast was en meteen aan de slag kon met een voor hem belangrijk probleem gaf mij ook veel energie. Het bevestigde mij ook in het idee dat ik verder wilde met deze systematiek.

Uiteindelijk ben ik de train-de-trainer cursus bij CoreQuality van Daniel Ofman gaan volgen. In mijn nieuwe “leven” als docent wil ik mijn positieve ervaringen met de toepassing van kernkwaliteiten integreren. Ook hier wil ik een persoonlijk voorbeeld schetsen om mijn drijfveren en visie te concretiseren.

Ik geeft een voorbeeld uit de tijd dat ik zelf op de middelbare school zat. Ik heb toen eenmalig een gesprek gehad met mijn decaan over mijn profielkeuze. Hij vroeg mij alleen of mijn ouders het hiermee eens waren. Toen ik dit bevestigde (een open deur trouwens, want mijn vader had het briefje getekend) was de kous daarmee af. Ik koos een bèta profiel. Terwijl hij hier duidelijk een andere mening over had. Hij vroeg echter niet door. Daarmee was het dus mijn eigen verantwoordelijkheid.

Had de decaan doorgevraagd naar datgene wat ik belangrijk vond, dan was hij waarschijnlijk wel te weten gekomen dat ik vooral de wens van mijn ouders wens volgde. Hij had mij met een paar simpele vragen veel tijd en frustratie kunnen besparen. Het gevolg is dat ik na een jaar studeren (een bèta studie), gewicht ben naar een gamma studie. Tot groot verdriet van mijn ouders. Voor deze stap heb ik toen wel bewust gekozen. Hoe gevoelig het

lag bleek later uit alle weerstand vanuit mijn familie. Echt bespreekbaar is het nooit geworden.

Voor dit onderzoek heb ik ook gekeken naar de aansluiting bij actuele ontwikkelingen. Deze liggen vooral op het gebied van talentontwikkeling zoals de SLO en VO-raad deze schetsen. In de kwaliteitsagenda van het Ministerie van OCW en de Sectoragenda van de VO-raad is talentontwikkeling bij leerlingen een belangrijk speerpunt. Op de site van de VO-raad is een artikel hierover te lezen (titel: "Ruimte voor ieders talent" <http://www.vo-raad.nl/vo-raad/wat-doet-de-vo-raad/vo-investeringsagenda/activiteiten-om-talenten-beter-te-benutten>). Hierin is de vraag gesteld hoe het voortgezet onderwijs de talenten van leerlingen nóg beter benut en onze ambitie waarmaken om het onderwijs tot de mondiale top vijf te laten behoren? Op die vragen geeft de VO-sector antwoord in de VO-Investeringsagenda, Ruimte voor ieders talent.

Daarnaast is ook de SLO actief met talentontwikkeling. SLO ziet talent als het vermogen om iets heel goed te kunnen. De gebieden waarop het talent zich toont, zijn: wetenschap, kunst, bedrijfskunde, ondernemen, vrije tijd, spel, media en publieke diensten, sport of technologie. Van wie zich op die gebieden ontwikkelden zijn er maar 10% (top)talenten. De overige 90% behoort tot de groep die beter is geworden dan ze waren, ze hebben zich ontwikkeld. (<http://www.slo.nl/voortgezet/onderbouw/themas/talent/>)

1. Inleiding

Het werken met kernkwaliteiten is voor mij persoonlijk relevant omdat deze uitgaan van een positieven benadering: vanuit wat kan, de mogelijkheden. Ik geloof dat als je bewust omgaat met je talenten, je ook als vanzelf de juiste zaken doet. Dit zijn je kernkwaliteiten, zeg maar je talenten. Het werken met kernkwaliteiten in de les helpt je om zicht te krijgen op wie je bent. Door in de les met kernkwaliteiten aan de slag te gaan kunnen leerlingen de betekenis van de lesstof voor hun belevingswereld ervaren. Zodoende kunnen ze zich de lesstof eigen en ontdekken ze tegelijk wie ze als persoon zijn. Je leert wat de betekenis van de lesstof is voor jezelf als persoon.

Voor de leerlingen, docenten en scholen is het belangrijk dat leerlingen keuzes maken, die ook op de langere termijn de juiste blijken te zijn. Hierbij gaat het om keuzes die heel duidelijk zijn, bijvoorbeeld voor het profiel, studie of beroep. Daarnaast zijn er ook keuzes die in de dagelijkse praktijk belangrijk zijn: in de omgang met anderen, prioriteiten stellen, de keuze van vrienden, de relatie binnen de groep. Het werken met kernkwaliteiten biedt houvast/ kader om hier bewust mee bezig te zijn.

Hiermee is voor de school ook een waarborg dat de leerling gemotiveerd is om zich in te zetten voor de beste resultaten. En is de leerling hier ook gemakkelijker op aanspreekbaar. Wat de school en de leerling ten goede komt. Voor de opleiding of beroep vermindert dit het uitval percentage, met alle kosten en frustraties, die daaruit volgen. Het gaat dus om de juiste persoon op de juiste plaats. Het werken met kernkwaliteiten zorgt voor een keuzeprocess vanuit het hoofd en het hart. Het onderzoek richt zich op de wijze waarop docenten leerlingen in de klas stimuleren om te werken vanuit hun eigen kernkwaliteit.

De doelstelling van het onderzoek is te achterhalen wat de mogelijkheden zijn om met kernkwaliteiten te werken in het lesprogramma.

Dit vindt plaats door drie vragen te stellen:

1. Wat verstaan we onder kernkwaliteiten?
2. Hoe wordt het werken met kernkwaliteiten tijdens de les toegepast?
3. Hoe wordt dit door leerlingen ervaren?

2. Theoretisch kader

Het uitgangspunt bij het werken met kernkwaliteiten in de les is leerlingen te stimuleren om bewustzijn te ontwikkelen over datgene waar ze uniek en goed in zijn. Naast alle vakinhoudelijke kennis ontwikkelen de leerlingen inzichten die op een meer persoonlijk niveau liggen. Door de koppeling met de lesstof en vakdidactiek zou deze koppeling vanzelf moeten gaan.

In de literatuur zijn twee invalshoeken te vinden. De methode van Ofman biedt een visie en een concreet hulpmiddel, namelijk het kernkwadrant. Daarnaast is er het ui/model van Korthagen. Hierbij gaat het meer om een visie en werkwijze om tot de kern te komen persoonlijke kwaliteiten.

In het kader van dit onderzoek zullen de twee methoden om met kernkwaliteiten aan de orde komen. Zo ontstaat meer duidelijkheid over de definities van kernkwaliteiten, hoe ermee te werken is en de toepassingsmogelijkheden in de klas.

2.1 Definitie Ofman

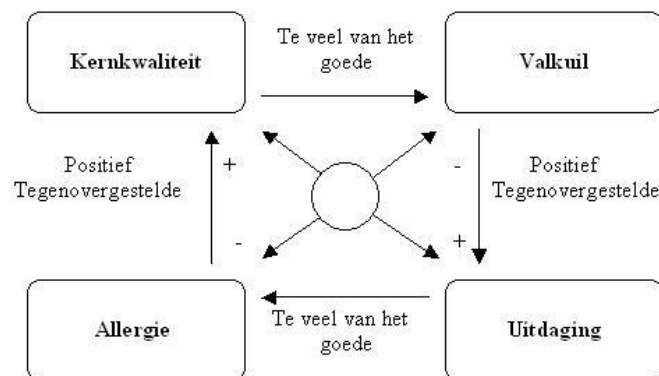
In het kort vat ik het beeld samen wat Ofman schets over hetgeen kernkwaliteiten zijn: *“Kernkwaliteiten zijn eigenschappen die tot het wezen oftewel de kern van een persoon behoren. Kwaliteiten ‘kleuren’ een mens; het is de specifieke sterkte waar we bij iemand direct aan denken.”*

Met kernkwaliteiten is het, volgens Ofman, mogelijk om met elkaar in gesprek te treden over persoonlijke groei. Het zijn namelijk geen vaardigheden van buitenaf aangeleerd, maar aangeboren en te ontwikkelen eigenschappen. Hoe duidelijker het beeld is dat we van onze kernkwaliteiten hebben, hoe bewuster we die kunnen laten doorstralen in ons werk. Niet alleen werpt een kernkwaliteit licht op onze “zon-kant” maar ook op onze “schaduw-kant”. Zo kunnen we ook zicht krijgen op onze valkuilen, uitdagingen en allergieën.

Werken met kernkwaliteiten verschaft dus ook inzicht in het leren van andere mensen. Je ontwikkelt namelijk bewustzijn voor patronen om vroegtijdig in de gaten te krijgen wat er aan de hand is.

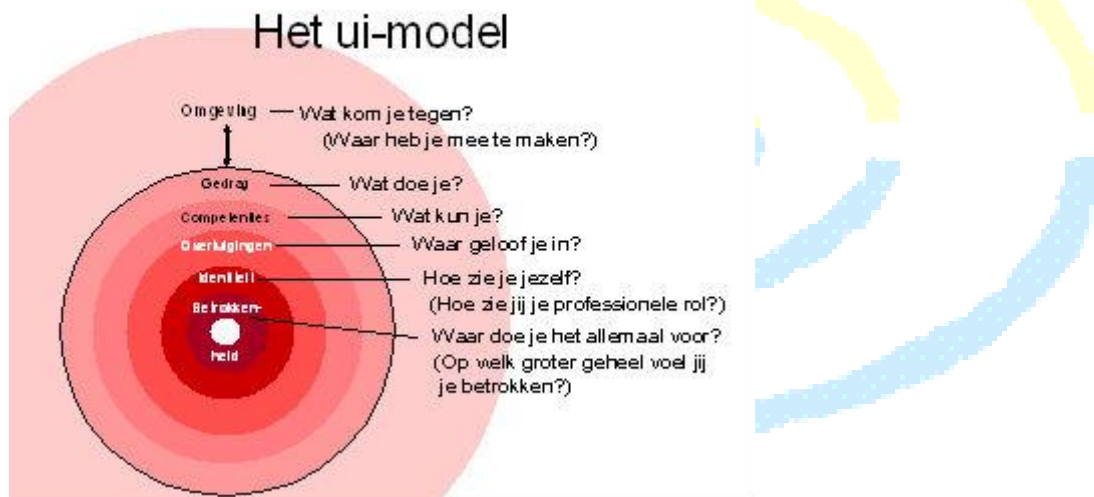
Begeleiding en feedback vanuit docent en medeleerlingen helpen om een realistisch zelfbeeld te vormen, bestaande blokkades te doorbreken en nieuwe uitdagingen op te pakken. Bijvoorbeeld op school, in de klas (relaties met medeleerling en docenten, het eigen leerproces, de samenwerking en het ontdekken van nieuwe talenten).

In het model van Ofman zijn vier kwadranten te onderscheiden, die onderling samenhangen:

2.2 Definitie Korthagen

Het model van Korthagen is eigenlijk meer een beschrijving van het proces om tot de kern te komen. Hij beschrijft de afstemming op de verschillende niveaus en op (belemmerende) overtuigingen, beelden en patronen. De focus ligt niet alleen op het rationele, maar ook op voelen en willen.

Door de verschillende invalshoeken in het model van buiten naar binnen te onderzoeken is het mogelijk om steeds dichterbij het wezenlijke aspect van iemand te komen: zijn kernkwaliteit. Het model werkt van buiten naar binnen.

De antwoorden op vragen uit het ui-model zullen ook voor volwassenen lastig zijn, laat staan voor pubers, die nog op zoek zijn naar hun eigen identiteit. Toch is ieder mens uniek en zijn al op jonge leeftijd verschillen te zien in aanleg, geaardheid en gedrevenheid. Hoe meer dat wat uniek maakt het uitgangspunt is, hoe meer voldoening en motivatie er te putten is uit dat wat je doet. Hij geeft het voorbeeld, dat als je gelooft dat leerlingen streng aangepakt moeten worden, je andere competenties ontwikkelt dan als je gelooft dat het er vooral om gaat zorgzaam te zijn voor leerlingen.

De zes lagen beïnvloeden elkaar wederzijds. Problemen zijn te herleiden tot fricties tussen de lagen. Korthagen geeft het voorbeeld van een lerares die kinderen vooral liefde wil bieden (laag van betrokkenheid) en ziet zichzelf als een liefdevol, zorgzaam mens. Ze wordt evenwel geconfronteerd met een groepje in haar ogen lastige, weinig respectvolle jongens en weet daar niet goed mee om te gaan. Er zit dan bijvoorbeeld een frictie tussen de laag van betrokkenheid en de laag van de omgeving of tussen de laag van identiteit (zelfbeeld) en competenties. Daardoor komen haar kernkwaliteiten niet goed meer tot uiting.

De beschrijving van wat kernkwaliteiten zijn is volgens Korthagen: *“Kernkwaliteiten: Zijn ondeelbare eigenschappen, die in beginsel in mensen aanwezig zijn en breed inzetbaar. Bijvoorbeeld: analytisch vermogen, doorzettingsvermogen en daadkracht. Dit in tegenstelling tot competenties. Deze zijn in deelcompetenties op te delen, kun je ‘van buitenaf’ aanleren en horen doorgaans bij een bepaald (vak)gebied.”*

2.3 Psychologische basisbehoeften

Het gedachtegoed van kernkwaliteiten sluit aan bij een aparte stroming ontstaan in de psychologie, die de afgelopen jaren is ontstaan: de zogenaamde *positive psychology* (Seligman & Csikszentmihalyi). Deze stroming benadrukt het begrip “flow”: de menselijke toestand van optimale ervaring. We voelen ons dan sterk, alert, werken verloopt moeiteloos en presteren gaat op de top van ons kunnen. Tijds- en zelfbesef verdwijnt dan even.

Het werken met kernkwaliteiten sluit hierop aan en gaat ook verder. Het houdt ook een vorm van bewustwording en bewustzijn zijn in van datgene wat de “flow” veroorzaakt. Men ervaart dan ergens goed in te zijn en kan dit ook vertalen naar eigen kwaliteiten. Hiermee is het onderdeel geworden van de eigen identiteit en in andere situatie herkenbaar en toepasbaar.

Daarbij is het ook belangrijk om de condities waaronder “flow” plaatsvindt te betrekken. Evelein stelt dat “een belangrijk fundament voor het onderzoek naar optimaal functioneren en psychologische groei gevormd is door de Self-Determination Theory (SDT) waarin het concept van psychologische basisbehoeften centraal staat. (...) Voor optimaal psychologisch functioneren zijn fundamentele 'voedingsstoffen' nodig, namelijk het ervaren van competentie, verbondenheid en autonomie.” Hij maakt de vergelijking met voedingsstoffen, die een plant in de vorm van mineralen, water en zonlicht nodig heeft, om te kunnen groeien. Als deze voedingsstoffen ontbreken, dan heeft dit nadelige effecten voor de groei.

Bij autonomie gaat het om een gevoel van psychologische vrijheid. Competentie is de mate waarin men in staat is om de activiteiten tot een goed einde te brengen. Sociale Verbondenheid is het gevoel van geborgenheid. Als voldaan is aan de psychologische basisbehoeften kan er dus flow ontstaan.

Ui-model met de drie psychologische basisbehoeften (Korthagen & Vasalos, 2007)

2.4 Kernkwaliteiten toepassen in de les

De visies op kernkwaliteiten van Ofman en Korthagen vertonen een grote mate van overeenkomst. Ofman lijkt een meer concrete systematiek en analyse model te hanteren. Bij Korthagen is het meer een manier om door vragen te stellen tot de kern te komen. Dit neemt niet weg dat het beide om hetzelfde te doen is: het in kaart brengen van en het werken met kernkwaliteit. En met beide methoden is het mogelijk om diepgang te geven aan dit zoekproces.

In dit zoekproces ligt de relatie met de toepassing in de les. Kernkwaliteiten bieden een mogelijkheid om op een positieve manier meer diepgang aan een les te geven. De mate waarin de aanpak effect heeft zal in de praktijk vooral afhankelijk zijn van de competenties, persoonlijkheid en drijfveren van de begeleider. In de les is dit natuurlijk de rol van de docent. Voor het werken met kernkwaliteiten zal de docent een voorbeeldrol hebben. De docent kan deze rol op verschillende manieren invullen. Korthagen stelt hierover: "Zo wordt er nog steeds in het onderwijs vaak gekeken naar deficiënties van mensen: wat hebben ze nog niet in huis, wat doen ze nog niet goed? Er bestaat een hele waaier aan 'afwijkingen' (ADHD, dyslexie, Asperger-syndroom, faalangst, en ga zo maar door). En het rode potlood (waarmee de fouten worden aangegeven) is een stuk gewoner in het onderwijs dan het groene potlood (waarmee wordt gemarkeerd wat er goed is)."

De kunst om deze verdieping met kernkwaliteiten in de les aan te brengen zit in het bieden van mogelijkheden om te zoeken naar een antwoord op de vraag: "wat betekent deze les voor mij?". Door deze vraag in de lesstof te verwerken krijgt de les persoonlijke betekenis. De stof gaat meer leven en er ontstaat een verbinding met het persoonlijke referentiekader. De veronderstelling is dat dit resulteert in toegenomen leerresultaten en lesrendement.

Voor dit onderzoek beschrijft de aanpak van Korthagen het meest concreet hoe dit proces in de praktijk plaats vindt en te herkennen is. Hij geeft aan dat er sprake is van flow. Door dit te combineren met de drie psychologische basisbehoeften (autonomie, competentie en verbondenheid) van Evelein kan een analyse van dit proces plaatsvinden. Een proces wat in dit onderzoek neer komt op: ***“het bewust werken met typerende positieve, persoonlijke eigenschappen in de les om de stof eigen te maken, toe te passen en als persoon te groeien.”***

3. Onderzoekopzet

De school voor voortgezet onderwijs, waar het onderzoek plaatsvindt, is de openbare scholengemeenschap de Amersfoorts Berg in Amersfoort. Het betreft een Havo 4 klas en twee VWO 5 klassen. Met respectievelijk 27, 22 en 23 leerlingen.

In de maanden maart en april komt in de lessen van maatschappijleer de pluriforme samenleving aan de orde. De leerlingen onderzoeken eerst wat cultuur betekent, hoe cultuur ontstaat en welke cultuur verschillen er in Nederland bestaan. Klassikaal komen de begrippen en theorieën uit het tekstboek (Thema's) aan bod. Het doel van deze lessenserie is: leerlingen stapsgewijs vertrouwd maken met de lesstof over Pluriforme Samenleving en de betekenis hiervan in de persoonlijke leefwereld. Individueel kijken de leerlingen naar zichzelf, hun eigenschappen, waarden, normen en kwaliteiten. Leerlingen worden zich bewust van hun plaats in de samenleving en wat hun uniek maakt.

In eerste instantie zou de lessenserie afgesloten worden met een persoonlijke presentatie in de les. Tijdens het uitvoeren van de eerste opdrachten bleek echter dat de sfeer en cultuur niet voldoende open en veilig waren om persoonlijke zaken klassikaal te bespreken. Weerstand tegen deze werkwijze uitte zich onder andere als: "ik wil school en privé gescheiden houden" of opmerkingen als "dit is toch geen VWO lesstof". Ook macho gedrag is een beperkende factor. Als signaal kon het niet genegeerd worden, omdat het indicatoren betreft van de bereidheid om met kernkwaliteiten aan de slag te gaan. Daarom is de keuze gemaakt om de als afsluitend onderdeel van de lessenserie een "interview" te laten maken (zie bijlage A).

Twee weken na afronding van de opdracht is de leerlingen gevraagd een korte schriftelijke enquête in te vullen.

Om de toepassing van kernkwaliteiten in een breder kader te plaatsen zijn tot slot nog twee ervaren docenten geïnterviewd. Deze docenten werden door de leerlingen aangewezen op basis van de kernmerken van het werken met kernkwaliteiten.

4. Onderzoek in de klas

4.1. Opdracht leerlingen

Tijdens de lessen maken de leerlingen oefeningen waarmee ze een vertaalslag naar zichzelf kunnen maken. Hierbij gaat het om vragen als: waar kom je vandaan, hoe leef je nu, met wie, waar ben je trots op en waar wil je naartoe? De afronding van de lessenserie is een “interview” opdracht (zie bijlage A). De kennis uit het boek en van de voorgaanden oefeningen passen de leerlingen toe in een interview met iemand die een belangrijke rol voor hun vervult.

Uit het verslag moet duidelijk worden hoe en waarom deze relatie belangrijk is. Waar ze trots op zijn en waarom. De kapstok is het schema uit het tekstboek Thema's over cultuuroverdracht. Met voorbeelden en beschrijvingen maken ze duidelijk hoe cultuuroverdracht in deze relatie plaatsvindt. Wat degene die ze interviewen hun wil of denkt te leren en waarom deze persoon dit belangrijk vindt.

4.1.1 Resultaten leerlingen

Vrijwel alle 70 leerlingen (70 van de 72) hebben de opdracht gemaakt en met goed gevolg afgesloten.

- De meesten hebben er duidelijk tijd en aandacht aan besteed.
- Iedereen is erin geslaagd om eigen kwaliteiten te benoemen.
- Er is een duidelijk verschil in diepgang. Er zijn leerlingen die al goed kunnen reflecteren en van een afstand naar hun relaties en gevoelens kijken. Deze leerlingen spelen met de leerstof, vertalen deze naar hun eigen situatie en de interviews getuigen duidelijk van inzicht in zichzelf en de ander, zie bijlage C: leerling 1.
- Anderen blijven meer beschrijvend en gaan minder uit van hun eigen beleving. De leerstof wordt letterlijk toegepast, het echte persoonlijke inzicht blijft achterwege, zie bijlage C: Voorbeeld leerling B.

4.1.2 Feedback leerlingen

Van de 72 leerlingen hebben 53 de enquête enkele weken na afronding ingevuld.

- Spontaan hebben 8 leerlingen in de opdracht vermeld dat ze het leuk en leerzaam vonden.
- In de schriftelijke evaluatie is veel pubergedrag terug te vinden. Opdrachten zijn niet leuk, tijd en moeite eraan besteden is niet leuk of ze wisten het al.

- Toch zijn er ook positieve aspecten benoemd: het interviewen, nadenken over zichzelf, gezellig, vragen stellen en het bespreken van relaties.
- 2/3 geeft aan dat de opdracht geholpen heeft om de lesstof eigen te maken.
- 60% geeft aan de opdracht als positief te hebben ervaren en ook iets over zichzelf geleerd te hebben.
- 50% geeft aan hierna vaker op deze wijze met de lesstof aan de slag te willen gaan.

4.1.3 Conclusies leerlingen

Aan de hand van de interview verslagen is bij het grootste deel duidelijk te lezen dat ze het interview zelf hebben gewaardeerd en met plezier hebben gedaan. Het opstapje om te starten met een vraag over iets waar je trots op bent zorgt voor een positieve insteek. Hieruit zou je kunnen concluderen dat er flow is. Ze hebben er zin in. Voor het werken met kernkwaliteiten gaat het nu om de 3 aspecten, die van belang zijn: autonomie, competentie en verbondenheid.

Wat *autonomie* betreft is het interview een verplicht onderdeel van de toets. De opdracht was sterkt gestructureerd. De invulling ervan was echter geheel vrij. Ondanks bepaalde voorbehouden over privacy hebben alle leerlingen open en vrij geschreven over de invulling van hun relaties.

Wat *competentie* betreft waren vaardigheden van belang, zoals vragen stellen, doorvragen, samenvatten en verslaglegging. Leerlingen met dergelijke vaardigheden waren duidelijk in het voordeel. Toch bleek ook dat leerlingen, die in staat waren om te reflecteren, in staat waren om het interview naar een even hoog niveau te tillen.

De *verbondenheid* met degene die geïnterviewd werd bepaalde de uitkomst in hoge mate. In bijna alle gevallen was deze persoon zeer bewust uitgekozen. Meestal een vader of moeder, maar ook opa, broer, zus, vriend of vriendin. Allen personen die zeer dicht bij de leerlingen staan. De invulling van deze relatie, de mate van reflectie en openheid die hierin gebruikelijk is, heeft in grote mate bepaald wat en hoe er verwoord is in de verslagen.

De opdracht vertoont veel kenmerken van het werken van flow. De evaluatie ervan toont aan dat iedere leerling er op een eigen manier mee omgaat (bijlage C). Voor sommige leerlingen is het meer een aanleiding om eens beter naar de lesstof te kijken. Voor een ander deel van de leerlingen is het ook de stof meer gaan leven. Een groot deel past de lesstof direct toe in relatie tot de persoonlijke sfeer.

Omdat het grootste deel van de leerlingen aangeeft in de toekomst vaker dergelijke opdrachten te willen doen is te verwachten dat er een motiverende werking van deze werkwijze uitgaat.

4.2 Onderzoek docenten

Als we praten over kernkwaliteiten in de klas kunnen we niet om de rol van de docent heen. De docent kan zijn rol op verschillende manieren invullen. De mate van autonomie,

competentie en sociale verbondenheid in de klas is onderscheidend bij het werken met kernkwaliteiten in de les.

Om meer zicht te krijgen op de voorwaarden om met kernkwaliteiten te werken zijn twee docenten geïnterviewd. Hiervoor is gebruik gemaakt van een vragenlijst. Deze lijst met de uitgewerkte antwoorden is als bijlage D toegevoegd.

De selectie van de 2 docenten heeft plaatsgevonden door de leerlingen uit de eerder genoemde klassen. Dit gebeurde in de les op basis van de volgende vraagstelling: "Welke leraren leren jou meer dan alleen een vak/ lesstof? Van wie leer je naast het vak ook in persoonlijk opzicht veel, wat je in je latere leven kunt gebruiken?". Docent 1 is als enige docent in alle 3 de klassen als voorbeeld docent genoemd, vrijwel unaniem. Docent 2 is in 2 klassen genoemd, op korte afstand gevolgd door enkele andere docenten. Beiden zijn zeer ervaren docenten.

4.2.1 Resultaten docenten

Beide docenten hebben een duidelijk beeld van hoe zij werken en wat hun drijfveren zijn.

Docent 1 (wiskunde) maakt in zijn lesaanpak onderscheid in vakmatige taken en sociale vaardigheden. Hij kiest bewust verschillende werkvormen, benoemt individueel gedrag en reflecteert in de groep hierop. Hij heeft als visie dat leerlingen heel creatief zijn en dat hij kijkt wat ze kunnen en kennen. Hij heeft, zoals hij het noemt een 'gemêleerde strategie'. Kinderen zijn immers allemaal anders. Hij werkt vanuit het perspectief van de leerling en heeft een duidelijke visie op de rol en verantwoordelijkheden van de school in het leven van een leerling. Hij is tevreden over zijn aanpak omdat hij bezig kan zijn met de ontwikkeling van jonge mensen. Hij geeft leerlingen het gevoel dat er iemand is die naar je kijkt. Het staat ook nooit stil. Leerlingen merken dat hij iets met en van ze wil en dat hij bereid is om ze daarbij te helpen.

Docent 2 (aardrijkskunde) geeft in principe klassikaal les. Via onderwijs leergesprek speelt hij in op wat leerlingen beweegt. Ook maakt hij van de actualiteit gebruik. Hij vindt het belangrijk om leerlingen te enthousiasmeren voor het vak. Door zijn vertelkunst (hij noemt dit ook de dominee in hem) weet hij alles aan elkaar te verbinden. Zo maakt hij de samenhang in de lesstof duidelijk. Zijn visie op leren is dat leerlingen veel ophangen aan anekdotes en de beelden die ze zien. Hij is tevreden over zijn aanpak. Hij meet dit af aan de blije gezichten bij binnenkomst van de les en de goede examenresultaten.

4.2.2 Conclusies docenten

De leerlingen kozen vrijwel unaniem voor docent 1 (als voorbeeld van een docent die je 'meer' leert dan een vak). Dit maakt duidelijk dat leerlingen reflecterend vermogen hebben. Zij hebben zicht op wat een leraar beoogt met zijn gedrag. Ook maakt het duidelijk dat leerlingen dit soort gedrag en de werkwijze als positief ervaren. Niet dat ander gedrag

(docent 2) negatief wordt beoordeeld. Dit is echter wel duidelijk meer gericht op het vak inhoud zelf en minder op persoonlijke ontwikkeling.

Bij beide docenten is de term “kernkwaliteiten” niet genoemd of gevallen. Wel is er impliciet tijdens de interviews gekeken naar de indicatoren kernkwaliteiten: flow, autonomie, verbinding en competentie. Beide docenten laten merken dat zij flow ervaren tijdens het lesgeven. De verwachting is dat leerlingen dit ook zullen ervaren en de les ook als motiverend ervaren. Beide docenten zijn ook actief aan de slag met het vergroten van de vakmatige competenties van hun leerlingen. Er zijn echter ook duidelijke verschillen waar te nemen.

Als we kijken naar *flow*, dan is docent 1 is meer intrinsiek gemotiveerd. Hij stelt zichzelf steeds de vraag: wat wil ik dat de leerlingen bereiken. Hiervoor creëert hij vervolgens voorwaarden. Docent 2 is meer extrinsiek gemotiveerd. Hij stelt zichzelf de vraag: wat vinden leerlingen prettig.

De *competenties* waar docent_1 zich in de les op richt binden zich zowel op vakmatig gebied als sociale vaardigheden. Docent 2 is vooral gefocust op het vakmatige deel.

Wat *autonomie* betreft valt op dat docent 1 een verscheidenheid aan werkvormen toepast (klassikaal, groepjes en individueel). Hiermee is hij ook weer meer voorwaarde scheppend voor het leerproces. Docent 2 is vooral klassikaal aan het werk en leidend voor de klas.

Op het gebied van *sociale verbondenheid* met de klas geeft docent 1 actief feedback op gedrag (individueel en klassikaal). Hij eist een mate van inzet van leerlingen en streeft zo goede prestaties na. Docent 2 creëert door zijn presentatie een sfeer waarin leerlingen zich op hun gemak voelen en mee willen doen aan de les. Hij sluit actief aan bij hun belevingswereld en motiveert ze zo om een verbinding te maken met de vak inhoud.

5. Conclusies

Door het maken van de interview opdracht is gebleken dat leerlingen persoonlijke eigenschappen een plek kunnen geven in relatie tot de lesstof. Het expliciet benoemen van deze eigenschappen is een belangrijk kenmerk van het werken met kernkwaliteiten.

De aanpak is niet “vrijblijvend”. Het vereist van leerlingen dat zij zich in bepaalde mate open en kwetsbaar op durven opstellen. Bij het werken met kernkwaliteiten gaat het om een aanpak waar het gedrag, werkwijze en houding van de individuele leerling aan de orde komt. Dit vraagt om een bepaalde mate van veiligheid en persoonlijke betrokkenheid (=verbondenheids aspect). Kernkwaliteiten komen meer tot hun recht in een meer activerende en op het individu gerichte werkwijze, dan bij een klassikaal aanpak (competentie aspect) . De rol van de docent is dan meer voorwaarde scheppend dan sturend (autonomie aspect).

Leerlingen blijken in staat de docent die met kernkwaliteiten in de les werkt te herkennen en te waarderen. Hieruit blijkt ook het vermogen tot reflecteren van leerlingen over de wijze van lesgeven en hun waardering hiervoor. Docenten die deze werkwijze toepassen zijn duidelijk herkenbaar en gewaardeerd.

“We geven les in wie wij zijn” stelt Robert Palmer. Bij het werken met kernkwaliteiten in de les gaat het om een bewuste keuze voor deze lesaanpak door de docent. Daarom is het niet los te zien van de persoonlijkheid en drijfveren van de docent zelf.

Zowel leerlingen als docenten ervaren flow als een les goed loopt. Beide docenten geven aan flow te ervaren in hun lessen. Hiervoor zijn verschillende didactische aanpakken mogelijk: meer klassikaal (docent 2) of activerend en individueel (docent 1). Het ervaren van flow is dus een eerste indicator van het werken met kernkwaliteiten. Het werken met kernkwaliteiten vraagt echter om een stap verder te durven gaan en te focussen op individuele situaties en persoonlijk eigenschappen. Hierin verschillen beide docenten duidelijk.

Duidelijk is dat de toepassingsmogelijkheden in de klassikale sfeer en bij alle vakken mogelijk zijn. Daarnaast ligt het echter ook voor de hand om expliciet met deze methodiek in de mentorlessen aan de slag te gaan. In andere lessen en in andere vakken zou hier dan ook weer aan gerefereerd kunnen worden. Waarmee er samenhang en continuïteit binnen het lesprogramma ontstaat. Het klassikaal werken met kernkwaliteiten is gemakkelijker als het ingebed is in een schoolcultuur van openheid en persoonlijke betrokkenheid. Leerlingen kunnen hier aan het begin van de lescyclus ook actief in betrokken worden.

6. Discussie en aanbevelingen

Werken met kernkwaliteiten is aan grenzen gebonden, maar ook binnen de beperkingen zijn mogelijkheden. De grenzen hebben te maken met de schoolcultuur, de achtergrond van de leerlingen en de drijfveren van de docent. Deze factoren bepalen in hoeverre er mogelijkheden zijn voor een meer persoonlijk getinte werkwijze. Hoe individueler de cultuur, hoe meer aandacht er besteed dient te worden aan veiligheid (persoonlijke beleving en privacy). Om dit te bereiken is het belangrijk vooraf de aanpak te bespreken, veiligheid te creëren en werkwijzen te ontwikkelen die aansluiten binnen de specifieke context.

Het kan lastig zijn voor leerlingen van deze leeftijd (puberteit) om naar zichzelf te kijken. Voor verder onderzoek is het de vraag in hoeverre reflectievermogen aanwezig is in de puberteit en in welke mate dit te ontwikkelen is?

Opvallend is dat het verschil tussen de Havo en VWO uitwerkingen van de opdracht. De VWO leerlingen zijn in het algemeen meer taalvaardig. Daar waar het over het ontwikkelen van inzichten op het persoonlijke vlak gaat ontlopen de leerlingen elkaar niet erg veel. De VWO leerlingen zijn wel gemakkelijker in staat om de begrippen uit het boek te doorgronden en daardoor ook toe te passen. Dit onderschrijft de gekozen aanpak om te differentiëren in zwaarte van de opdracht.

De interview opdracht is een voorbeeld van een toepassing in een omgeving waar leerlingen niet gewend zijn om op een dergelijke wijze te werken. Het is tegelijk ook een startpunt om in vervollessen op verder te borduren. Bijvoorbeeld door de aanpak klassikaal te bespreken. Of door in de les twee aan twee kernkwaliteiten te benomen en te checken in de opdracht of in een groepsgesprek meer algemeen over kernkwaliteiten te praten.

Tot slot is de veronderstelling is dat het werken met kernkwaliteiten de vertrouwens relatie tussen docent en leerling ten goede komt. De focus op het persoonlijke en een veilige werksfeer zal een omgeving creëren die meer open en laagdrempelig is.

7. Literatuurlijst

Bezieling en kwaliteiten in organisaties (2006), Ofman, D. Utrecht: Kosmos.

Flow in de school. Kan dat? H. Wientjes, F.A.J. Korthagen & A. Vasalos, Universiteit Utrecht en Instituut voor Multi-level learning (IML), Amsterdam (2005?)

Korthagen, F. & Vasalos, A. (2007). Kwaliteit van binnenuit als sleutel voor professionele ontwikkeling. *VELON-Tijdschrift*, 28(1), 17-23.

Leraar met hart en ziel (2005). Palmer, P.J.: Wolters Noordhoff.

Leren van binnenuit: onderwijsontwikkeling in een nieuwe tijd (2008). Korthagen F.A.J. en Lagerwerf, B. Soest: Nelissen.

Positive Psychology. An Introduction. (2000). Seligman, M.E.P. Csikszentmihalyi, M. *American Psychologist*. 55 (1) 5-14.

Psychologische basisbehoeften van docenten in opleiding (2005) Evelein F.G. *Dessertatie*. Utrecht: IVLOS.

Thema's Maatschappijleer, Lesboek Havo, Schuijt, B. et al, Uitgeverij Essener, Alphen aan den Rijn (2007), blz. 119.

Thema's Maatschappijleer, Lesboek VWO, Schuijt, B. et al, Uitgeverij Essener, Alphen aan den Rijn (2007), blz. 138.

Werken vanuit je kern (2011). Evelein, F. en Korthagen, F., Soest: Nelissen.

Bijlage A:

Opdracht: "Interview" (VWO)

Voor het onderwerp Pluriforme samenleving maak je tijdens de lessen 4 opdrachten. Het doel hiervan is om de kennis over cultuur en cultuurverschillen uit het boek te leren herkennen in je eigen omgeving. Je gaat nu deze kennis toepassen in een interview met iemand die een belangrijke rol voor je vervult. Via dit interview ga je onderzoeken en beschrijven hoe jouw socialisatieproces plaatsvindt.

Opdracht: maak een verslag van 500 woorden over een interview dat je gehouden hebt met iemand die in jouw leven een belangrijke rol speelt.

1. Uit het verslag moet duidelijk worden hoe en waarom jullie relatie belangrijk is.
2. Waar jij trots op bent in jullie relatie en waarom.
3. Hoe het socialisatie proces (tekstboek op blz. 138, bron 3) bij jullie plaatsvindt. Hiervoor benoem je de onderdelen uit het socialisatieproces die bij jullie van toepassing zijn en geef je voorbeelden waaruit dit blijkt.
4. Wat degene die je interviewt jou wil of denkt te leren en waarom deze persoon dit belangrijk vindt.
5. Of jullie verwachtingen bij vraag 2 en 4 op elkaar aansluiten en waarom dit wel of niet het geval is.

Voor ieder onderdeel kun je 2 punten verdienen: 1 punt voor het benoemen (=wat) en 1 punt voor de uitwerking met argumenten (=waarom).

De keuze van het onderwerp:

- Het interview moet gaan over de betekenis van de relatie die je met deze persoon hebt en wat je hiervan leert. Probeer te ontdekken hoe de geïnterviewde hiertegen aankijkt, hoe deze worden ervaren, en hoe de geïnterviewde met deze relatie omgaat.
- Bedenk voordat je een persoon gaat kiezen om te interviewen waar je trots op bent bij jezelf. Bedenk vervolgens wie jou hierbij steunt en helpt.
- Vraag ook naar de betekenis van jullie relatie. Het is belangrijk om te weten wat jullie relatie betekent volgens de geïnterviewde, dus schrijf ook de definitie van deze relaties in het verslag.
- Focus op dat wat jullie verbindt (zie werkbladen: sociaal netwerk, rollen en type verbindingen).

Tips om een interview te houden:

- Wat wil ik eigenlijk te weten komen in het interview, wat is het doel?
- Welke vragen moet ik in ieder geval stellen om achter het doel te komen?
- Probeer zoveel mogelijk door te vragen. Enkele 'standaardvragen' voor een interview: 'Waarom vind je dat?', 'Hoe bedoel je?' 'Kunt je daar wat meer over vertellen?', 'Wat is je eigen ervaring?', 'Heb je zelf nog iets toe te voegen aan dit interview?' Zo kom je meestal heel veel te weten!
- Wie ga ik vragen voor het interview?
- Hoe ga ik het interview vastleggen (opschrijven, opnemen en later opschrijven)
- Wat doe ik als de geïnterviewde over een ander onderwerp gaat praten?
- Wat doe ik als de geïnterviewde bijna niks zegt (of alleen maar hele korte antwoorden geeft)?
- Wat doe ik als de geïnterviewde iets over het onderwerp vertelt wat heel interessant is (maar waar ik geen vraag over heb bedacht)?
- Geef van tevoren aan dat het interview alleen voor je opdracht gebruikt wordt en dat de gegevens vertrouwelijk zijn.
- Geef ook van tevoren aan dat de geïnterviewde niks moet vertellen wat hij/zij niet kwijt wil. Ten slotte is het wel persoonlijk allemaal.
- En 'schaam je er niet voor' om het interview even stop te zetten. Je kunt altijd vragen of de geïnterviewde wat langzamer wil praten, zodat je mee kunt schrijven. Of je vraagt of het nog een keer herhaald kan worden.
- Probeer je verslag niet 'per vraag' uit te werken, maar maak er een verhaaltje van. Een verhaal over de manier waarop de geïnterviewde naar jullie relatie kijkt, en alles wat hij/zij daarover gezegd heeft (wat belangrijk is). Maak er een doorlopend verhaal van.

Inleverdatum: uiterlijk 17 april via Moodle

Puntentelling: het cijfer voor dit verslag telt mee als 25% van de toets over Pluriforme samenleving. Lever je het later in, dan gaat er per dag 1 punt vanaf.

Heel veel succes en natuurlijk ook plezier!

Opdracht: "Interview" (HAVO)

Voor het onderwerp Pluriforme samenleving maak je tijdens de lessen 4 opdrachten. Het doel hiervan is om de kennis over cultuur en cultuurverschillen uit het boek te leren herkennen in je eigen omgeving. Je gaat nu deze kennis toepassen in een interview met iemand die een belangrijke rol voor je vervult. Via dit interview ga je onderzoeken en beschrijven hoe cultuuroverdracht in jouw plaatsvindt.

Opdracht: maak een verslag van 500 woorden over een interview dat je gehouden hebt met iemand die in jouw leven een belangrijke rol speelt.

1. Uit het verslag moet duidelijk worden hoe en waarom jullie relatie belangrijk is.
2. Waar jij trots op bent in jullie relatie en waarom.
3. Hoe cultuuroverdracht bij jullie plaatsvindt (zie tekstboek blz 116). Hiervoor geeft je de definities van socialisatie, sociale controle en internalisatie en maak je dit duidelijk met voorbeelden uit je eigen leven.
4. Wat degene die je interviewt jou wil of denkt te leren en waarom deze persoon dit belangrijk vindt.
5. Of jullie verwachtingen bij vraag 2 en 4 op elkaar aansluiten en waarom dit wel of niet het geval is.

Voor ieder onderdeel kun je 2 punten verdienen: 1 punt voor het benoemen (=wat) en 1 punt voor de uitwerking met argumenten (=waarom).

De keuze van het onderwerp:

- Het interview moet gaan over de betekenis van de relatie die je met deze persoon hebt en wat je hiervan leert. Probeer te ontdekken hoe de geïnterviewde hiertegen aankijkt, hoe deze worden ervaren, en hoe de geïnterviewde met deze relatie omgaat.
- Bedenk voordat je een persoon gaat kiezen om te interviewen waar je trots op bent bij jezelf. Bedenk vervolgens wie jou hierbij steunt en helpt.
- Vraag ook naar de betekenis van jullie relatie. Het is belangrijk om te weten wat jullie relatie betekent volgens de geïnterviewde, dus schrijf ook de definitie van deze relaties in het verslag.
- Focus op dat wat jullie verbindt (zie werkbladen: sociaal netwerk, rollen en type verbindingen).

Tips om een interview te houden:

- Wat wil ik eigenlijk te weten komen in het interview, wat is het doel?
- Welke vragen moet ik in ieder geval stellen om achter het doel te komen?

- Probeer zoveel mogelijk door te vragen. Enkele 'standaardvragen' voor een interview: 'Waarom vind je dat?', 'Hoe bedoel je?' 'Kunt je daar wat meer over vertellen?', 'Wat is je eigen ervaring?', 'Heb je zelf nog iets toe te voegen aan dit interview?' Zo kom je meestal heel veel te weten!
- Wie ga ik vragen voor het interview?
- Hoe ga ik het interview vastleggen (opschrijven, opnemen en later opschrijven)
- Wat doe ik als de geïnterviewde over een ander onderwerp gaat praten?
- Wat doe ik als de geïnterviewde bijna niks zegt (of alleen maar hele korte antwoorden geeft)?
- Wat doe ik als de geïnterviewde iets over het onderwerp vertelt wat heel interessant is (maar waar ik geen vraag over heb bedacht)?
- Geef van tevoren aan dat het interview alleen voor je opdracht gebruikt wordt en dat de gegevens vertrouwelijk zijn.
- Geef ook van tevoren aan dat de geïnterviewde niks moet vertellen wat hij/zij niet kwijt wil. Ten slotte is het wel persoonlijk allemaal.
- En 'schaam je er niet voor' om het interview even stop te zetten. Je kunt altijd vragen of de geïnterviewde wat langzamer wil praten, zodat je mee kunt schrijven. Of je vraagt of het nog een keer herhaald kan worden.
- Probeer je verslag niet 'per vraag' uit te werken, maar maak er een verhaaltje van. Een verhaal over de manier waarop de geïnterviewde naar jullie relatie kijkt, en alles wat hij/zij daarover gezegd heeft (wat belangrijk is). Maak er een doorlopend verhaal van.

Inleverdatum: uiterlijk 17 april via Moodle

Puntentelling: het cijfer voor dit verslag telt mee als 25% van de toets over Pluriforme samenleving. Lever je het later in, dan gaat er per dag 1 punt vanaf.

Heel veel succes en natuurlijk ook plezier!

Bijlage B: Evaluatie “Interview” opdracht (inclusief antwoorden leerlingen)

1. Hoe vond je het om de “Interview” opdracht te maken?

a) Wat vond je leuk om te doen?

4HB: 14/16, 5Aa: 14/16, 5Ab: 19/21

Informatie verwerken, interviewen, nadenken over mijzelf, bespreken relatie, verleden bespreken, opvoeding bespreken, gezellig, leuk

b) Wat vond je minder leuk?

4HB: 15/16, 5Aa: 13/16, 5Ab: 18/21

Tijd vrijmaken, aantal vragen, privé gegevens delen met docent, typen verslag, telt weinig mee voor cijfer, 500 woorden is te weinig

2. Heeft de opdracht je geholpen om de lesstof (socialisatie) te leren? Licht dit toe.

4HB: Ja: 9/16, Nee: 7/16

5Aa: Ja: 8/16, Nee: 8/16

5Ab: Ja: 15/21, Nee: 6/21

3. Heb je in deze opdracht iets over jouw kwaliteiten geleerd?

a. Wat heb je over jezelf geleerd?

4HB: Iets: 8/16, Niets: 6/16

5Aa: Iets: 8/16, Niets: 8/16

5Ab: Iets: 12/21, Niets: 9/21

Meer respect voor me moeder, ik kan goed vragen stellen, hoe ik relaties ervaar, alleen wat mijn opa over mij zei de rest wist ik al, niet zo veel alleen de verschillen tussen ons, dat ik ongeduldig ben en erg kortaf kan zijn, hoe ik overkom op geïnterviewde, niet echt veel ik heb vooral iets geleerd over de relatie tussen mijn moeder en mij, dat ik een goede vriendin ben, dat ik te vertrouwen ben? dat ik het lastig vindt om dit soort opdrachten te verwoorden, dat ik erg veel op mijn moeder lijk, dat ik op mijn eigen lichaamstaal moet letten, nou best veel niet letterlijk, maar ik heb hele gesprekken gehad over hoe iemand anders mij ziet

b. Hoe vind je het om dit over jezelf te weten?

4HB: Positief: 8/16, Nee: 7/16

5Aa: Positief: 9/16, Nee: 6/16

5Ab: Positief: 6/21, Nee: 10/21

4. Zou je vaker een persoonlijke opdracht willen maken? Licht dit toe.

4HB: Ja: 9/16, Nee: 6/16

5Aa: Ja: 5/16, Nee: 11/16

5Ab: Ja: 11/21, Nee: 9/21

Bijlage C: Citaten uit interview opdracht

Citaat leerling A:

"Onze delen van het socialisatieproces zijn vooral de normen en waarden en de sancties. Normen en waarden heeft mijn moeder mij geleerd. Zoals tafelmanieren en het respecteren van anderen zoals ze zijn. De sancties komen duidelijk naar voren.... Als ik bijvoorbeeld iets niet heb gedaan wat ik zou moeten doen mag ik bijvoorbeeld voor enige tijd niet achter de computer. Als ik te laat thuis kom mag ik bijvoorbeeld de volgende dag niet weg. Deze twee socialisatieproces onderdelen leiden tot sociale controle. Mijn moeder probeert sociale controle te hebben door het leren van normen en waarden en het geven van sancties. Dit maakt onderdeel uit van het leerproces van een individu. Mijn moeder probeert mij op deze manieren te leren hoe je een goed functionerend individu te zijn. Zoals ze zelf zegt: 'Ik wil je helpen jezelf te ontdekken en je zo goed mogelijk jezelf te laten zijn'. Zij leerde mij normen en waarden, sociale vaardigheden en nog vele andere dingen. Zij wil mij leren hoe ik goed kan functioneren in de maatschappij. Dit vindt zij belangrijk, omdat ik haar zoon ben en omdat ze wil dat ik later goed terecht kom. Naar haar eigen zeggen: 'daar ben je tenslotte toch moeder voor?!?'. Onze verwachtingen over onze band en over wat mijn moeder mij wil leren sluiten goed op elkaar aan. Dat merk ik vooral aan het feit dat we het vaak met elkaar eens zijn. Niet zo zeer alleen in thuissituaties, maar ook over politieke zaken. Soms leren we elkaar zelfs wat! Omdat ik het zo vaak had over d66, besloot mijn moeder tijdens de verkiezingen toch voor d66 te stemmen in plaats van VVD. Zelfs mijn vader stemde uiteindelijk d66 in plaats van wat anders! Ook onze muzieksmaak komt aardig overeen."

Citaat leerling B:

"In het socialisatie proces zijn de volgende begrippen van belang: socialisatie, sociale controle, sancties, internalisatie, cultuur, normen en waarden en socialiserende instituties. Ik denk dat al deze aspecten wel terug komen in de relatie die ik met mijn moeder heb. Cultuuroverdracht is socialisatie. Mijn moeder heeft mij van jongs af aan, culturele aspecten bijgebracht. Sociale controle oefent ze uit door regels te stellen. Ik moet bijvoorbeeld als ik uit ga altijd voor half 3 thuis zijn en als ik s'avonds over straat moet mag dit niet alleen. Als ik mij niet aan deze regels houd dan komt ze met sancties. Internalisatie is dat je bepaalde aspecten van de cultuur of de samenleving waar je bij hoort je zo eigen hebt gemaakt dat je je automatisch gaat gedragen zoals de groep dat van je verwacht. Dit hoort ook binnen de relatie die ik met mijn moeder heb. Zij heeft mij namelijk de normen en waarden mee gegeven die zij binnen onze samenleving belangrijk vindt. Hierdoor ben ik geïnternaliseerd. Normen en waarden horen ook bij onze relatie, omdat mijn moeder bepaalde normen en waarden aan mij heeft willen leren. Cultuur hoort ook bij onze relatie, in ons gezin leven we erg volgens de westerse culturele kenmerken. Zo zijn bijvoorbeeld mannen en vrouwen gelijk en doet iedereen huishoudelijke klusjes. Het laatste begrip dat bij het socialisatie proces hoort, socialiserende instituties, is ook terug te vinden in de relatie die ik met mijn moeder heb. Ons gezin vormt namelijk een socialiserend instituut."

Bijlage D: Interview docenten (2x)

Inleiding

- Mijzelf voorstellen
- Uitleggen aanleiding onderzoek
- Uitleggen opzet onderzoek en verslaglegging.

Introductie

- Kun je in het kort iets over jezelf vertellen?
- Sinds wanneer werk je in het onderwijs?
- Hoe ziet je loopbaan tot nu tot uit?
- Hoe ben je hiertoe gekomen?
- Wat zijn de leuke / minder leuk aspecten van werken in het onderwijs?

Werkwijze

Leerlingen hebben aangegeven van jou meer te leren dan alleen de lesstof. Ze geven aan dat ze ook in persoonlijk opzicht veel van je leren.

- Wat vind je hiervan?
- Ben je je hier van bewust?
- Waar doelen de leerlingen op?
- Hoe werk je met leerlingen?
- Hoe pak je dit aan in je lessen.
- Kunnen je een aantal concrete voorbeelden geven?
- Ben je tevreden over je aanpak?
- Waarover minder tevreden?
- Waar liggen nog mogelijkheden / kansen?
- Hoe komt het dat dit bij andere leraren niet wordt genoemd?
- Waarin zit het verschil?
- Wat is de rol van de school(leiding)?
- Wat kan hierin worden verbeterd?

Samenvatting: samen met docent uitwerken

- Hoe zou je jezelf als leraar typeren?
- Wat vind je belangrijk? Minder belangrijk?
- Waarin onderscheid je je van andere leraren?
- Omgang/relatie met leerlingen?
- Hoe kijken leerlingen tegen je aan?
- Omgang met autonomie?
- Wat vind je hierin belangrijk?

Afsluiten en bedanken voor het interview

Interview docent 1

Introductie

Guido werkt al 35 jaar in het onderwijs. Hij heeft altijd wiskunde gegeven. De motivatie om in het onderwijs te werken is dat hij het prettig vindt om zaken over te dragen, dat anderen het gaan begrijpen. Hij vindt het belangrijk dat kinderen zich ontwikkelen, dat hun talenten tot uiting komen. Hij is ook van mening dat er veel meer in kinderen zit, dan in onderwijssituaties tot uiting komt. Er zijn echter tegenwoordig ook veel kinderen met ernstige problemen. Hij vindt dat de jeugd tegenwoordig veel voor de kiezen krijgt. Zo is de druk vanuit de ouders vaak erg hoog. Ook zijn er veel kinderen met zelfbeschadiging op deze school. De school wil goed voor de dag komen, maar besteedt geen aandacht aan dergelijke zaken.

Wat Guido het meest aanspreekt in het onderwijs is dat hij ervaart dat leerlingen elke dag vrolijk zijn, je haalt hier veel energie uit. Minder leuk vindt hij het nakijken.

Werkwijze

Leerlingen hebben aangegeven van jou meer te leren dan alleen de lesstof. Ze geven aan dat ze ook in persoonlijk opzicht veel van je leren.

- Wat vind je hiervan?

Dit is volgens Guido een lastig onderwerp. Leerlingen hebben op deze leeftijd nog niet echt door wat ze meekrijgen. In de rol van mentor is hij bewust bezig met het in kaart brengen van sterke en zwakke punten van leerlingen en valkuilen. Hij maakt duidelijk een verschil in gedrag wat hij wel en niet accepteert. Als een leerling bewust een conflictstrategie kiest, dan ligt daar een grens en houdt het op.

- Hoe werk je met leerlingen?

Guido accepteert niet dat leerlingen zeggen "Ik weet het niet". Je weet altijd wel iets. De uitdaging is om te proberen meer te doen dan alleen de opdracht. Anderen interesseren. Als mentor benadrukt hij het individuele gedrag en een individuele aanpak. Hij benoemt gedrag en bespreekt dat in de klas. Zijn uitgangspunt is dat iedereen anders is en dat iedereen daarom ook een individuele aanpak nodig heeft.

- Hoe pak je dit aan in je lessen.

Bijvoorbeeld bij de groepsindeling bij een praktische opdracht. Leerlingen mogen dan niet zelf kiezen in welk groepje ze zitten. De indeling vindt plaats op basis van cijfers. Gelijke cijfers zitten bij elkaar. De lage scoren dan meestal beter en de hoge wat minder.

Ook bij het geven van een klassikale opdracht verschilt de aanpak. Hij zet dan eerst een opdracht op het bord, laat leerling deze eerst zelf maken, dan in groepjes overleggen en dan geeft hij 1 iemand in het groepje de beurt. Dit geeft een veilig gevoel. Pas als leerlingen in hogere klassen zitten en aan elkaar gewend zijn kun je direct individueel een beurt geven. Er is dan ook meer een band opgebouwd met de klas.

Bij havo klassen is er een verschil met VWO. Havo is een korter traject. Je moet hierdoor meer tijd nemen tijdens de les om ze sociaal zover te krijgen om macho gedrag af te leren. Bij VWO heb je hiervoor meer tijd beschikbaar.

- Rol van de school(leiding)?
Guido is over de ambities van de school niet tevreden. De school heeft een erg individuele aanpak en groeit te snel. Daardoor is het moeilijk om het gedrag van leerlingen in de hand te houden. Er wordt op dit moment te weinig nadruk op de verantwoordelijkheid van de school voor het groepsproces gelegd. Feesten vinden bijvoorbeeld buiten de school plaats. Daardoor onttrekt zich te veel aan het zicht van de school. Tijdens de excursieweek was de groepsvorming ook niet expliciet een onderwerp, waardoor deze week aan waarde verloor en afgeschaft is. Zo werd individueel gedrag bijvoorbeeld niet groepsgewijs besproken, maar werd er alleen gesport om het sporten. Guido vindt het belangrijk om zaken bespreekbaar te maken, hardop te zeggen.

Samenvatting: samen met docent uitwerken

- Hoe zou je jezelf als leraar typeren?
Betrokken bij leerlingen, vanuit het perspectief van de leerling. Ruimte geven op specifieke gebieden. Individuele aanpak. Niet tevreden zijn met 6-jes. De vraag van een leerling begrijpen. Vaak is dit al een probleem op zich. De leerling het gevoel geven: dit is iemand die naar je kijkt.
- Wat vind je belangrijk? Minder belangrijk?
Belangrijk is om vanuit het perspectief van de leerling te werken. Een brede taakopvatting te hebben. Om dus naar de leerling als geheel te kijken, en niet alleen van uit je vak naar de leerling te kijken.
- Waarin onderscheid je je van andere leraren?
Guido noemt hierbij het luisteren. Niet alleen het aanhoren, maar er ook wat mee doen. Kinderen willen namelijk het gevoel hebben: bij u kan ik terecht. Hij geeft dan ook geen oplossingen, maar probeert ze zelf aan het denken te zetten. Hij is zelf tevreden over deze aanpak. Het staat nooit stil.
- Hoe kijken leerlingen tegen je aan?
Leerlingen zeggen wel eens: "u zet iemand voor paal". Het blijkt dan te gaan om een leerling, die opkomt voor een andere leerling. Die andere leerling blijkt dit echter niet zo te ervaren. Wat hij dan gedaan heeft is de leerling dwingen om door te gaan. Er is geen vrijblijvendheid. De jongen om wie het ging voelde zich eerder uitgedaagd, dan bedreigd. Hij stelt ook dat sommige leerlingen eerst moeten breken om verder te komen. Stoer gedrag is volgens hem ook een hulpvraag. Als iemand een slecht cijfer haalt moet je ook uitzoeken waarop dit cijfer is gehaald.

Interview docent 2

Introductie

Hans werkt vanaf 1985 in het onderwijs (26jaar). Altijd bij de Amersfoortse Berg. Hij heeft Ruimtelijke ordening/ milieu (geografie) gestudeerd en geeft Aardrijkskunde. Het was toen gemakkelijk om de akte erbij te halen in een paar maanden tijd. Hij merkte in die tijd dat hij het heel leuk vond om het kinderen om te gaan, te weten wat ze bezighoudt, wat hun bezielt. Hij communiceert gemakkelijk met ze en merkt dat ze hem vertrouwen. Dat ze plezier hebben als ze de klas binnenkomen. Aan het werk willen gaan, wat willen doen. Het vakmatig en het persoonlijke contact vindt hij belangrijk. Hij ziet zichzelf als een verteller, meer een dominee.

Werkwijze

Leerlingen hebben aangegeven van jou meer te leren dan alleen de lesstof. Ze geven aan dat ze ook in persoonlijk opzicht veel van je leren.

- Wat vind je hiervan?

Hans geeft aan dat zijn lessen eigenlijk erg traditioneel zijn. Hij kletst meestal de hele les vol. Gebruikt weinig Powerpoint, geen afwisselende lesvormen. Hij kletst alles aan elkaar. Hij gebruikt hiervoor veel zaken uit de actualiteit, het wereldgebeuren, wat je ziet veranderen in je omgeving. Alles wat hij als kapstukken kan gebruiken is zo iets om de les te bespreken. Een voorbeeld is Globalisering, bijvoorbeeld als het gaat over ontwikkeling van China. Bij doorvragen geeft Hans aan dat zijn favoriete werkwijze dus het Onderwijs leergesprek is. In de bovenbouw gaat dit gemakkelijker dan de onderbouw. In de onderbouw structureert hij de lessen meer. Het gaat hem er zo om dat leerlingen de samenhang gaan zien. Dat alles met elkaar samenhangt. Hij merkt dat leerlingen luisteren naar zijn verhaal en erin meegaan. Ze zeggen enthousiast te zijn en hij ziet blije gezichten.

Bij bepaalde klassen werkt deze aanpak echter niet. Dan past hij de lessen aan in een meer traditionele aanpak: zelf aan het werk zetten, huiswerk opdrachten gezamenlijk maken, meer structuur in de les.

- Hoe werk je met leerlingen?

Hans gaat voor de les uit van de belevingswereld van kinderen, bijvoorbeeld hun bijbaantje. Zo kan hij naar maatschappelijke ontwikkelingen kijken en een link leggen tussen verschillende vakgebieden (economie, sociologie etc.). Dit is een aanpak die hij vindt passen bij zijn persoonlijkheid. Het is een persoonlijke aanpak.

Leerlingen hangen veel op aan anekdotes die ze horen. Hij tekent ook veel. Visueel werken helpt ook om inzicht te krijgen. Dit past ook goed bij het vak.

- Hoe pak je dit aan in je lessen.

Als leerlingen iets niet snappen, bijvoorbeeld tijdens een onderwijs leergesprek, dan maakt hij hiervoor ruimte. Bijvoorbeeld als ze het It's learning systeem niet begrijpen, dan zoekt hij dit in de les samen met ze uit. Het gaat om het oppakken, begrijpen en ondersteunen bij dergelijke problemen.

Wat het vak betreft moet je uitstralen dat je de lesstof snapt en beheerst. Hij geeft ook met het boek dicht les. Zo krijg je inhoudelijk autoriteit.

Hij ziet een verschil tussen havo en vwo in het feit dat vwo veel kritischer is, ze denken meer door. Ook is de puberteit een fase waarin ze veel kunnen, maar niet veel willen.

- Ben je tevreden over je aanpak?

Hans is tevreden dat de kinderen met plezier de les in komen. Ze mogen hun eigen ideeën ook naar voren brengen in de les. Hij is ook tevreden over wat het oplevert. Ze scoren met de eindexamens boven de norm. Hij vindt het leuk om met de leerlingen samen te ontdekken, om de motivatie aan te sporen en samen tot een keuze te komen en enthousiasme voor het vak aan te kweken.

- Waarover minder tevreden?

Minder tevreden is Hans over zijn eigen administratie. Soms weet hij niet zeker of hij alles wel behandeld heeft. Leerlingen in de bovenbouw vragen ook wel eens om meer structuur (kunt u alles niet eens op een rijtje zetten?).

Samenvatting: samen met docent uitwerken

- Hoe zou je jezelf als leraar typeren?

Hans stelt dat hij vooral een manier van werken aanreikt: Begrijpelijk maken van de stof. Wat hem typeert is verder: aardig, met kinderen omgaan, inhoud beheersen. Kinderen met pret naar de les laten komen. Ze in hun waarde laten. Vrijheid voelen.

- Omgang/relatie met leerlingen?

Ruimte voor persoonlijke kanten van leerlingen is ook belangrijk. Bijvoorbeeld door leerlingen te helpen die niet goed scoren. Hier maakt hij tijd voor om samen te kijken waarom iemand slecht scoort. Hij checkt dan wat ze gedaan hebben, hoe ze leren. Hij geeft dan individueel een oplossing, bijvoorbeeld een herkansing of rust bieden.

- Hoe kijken leerlingen tegen je aan?

Turbulent, wild, enthousiast, betrokken, verteller, straalt uit dat het vak leuk is.